

Во Лексиконот со одделни написи се застапени и непријателските сили, армиите и поголемите воени формации на окупаторите што дејствувале во Југославија. Покрај тоа, дадени се податоци за разни воени и други институции и организации на непријателот за борба против НОД, препуштајќи им на читателите да стекнат определен увид во спроведуваната политика на окупаторот во Југославија. Со покуси написи за состојбата во најважните граѓански партии кои постоеле и делувале во кралството Југославија, како и написите за бегалската влада на кралството Југославија, се надополнува претставата за фронтот на непријателот и реакцијата.

По пат на селекција се презентирани и написи за најважните настани како што се големите битки, конференциите и слично од Втората светска војна и движењето на отпорот во сите земји на Европа и Азија. Во неколку посебни написи се третираат врските и соработката на НОД на Југославија со големите сојузнички држави и со движењето на отпорот во Албанија, Бугарија, Грција и Италија.

Составен дел на Лексиконот претставуваат и 941 биографија со најбитните податоци од животот и работата на истакнатите личнос-

ти од Југославија и светот. И во овој поглед Македонија е соодветна и пропорционално застапена со 91 биографија на истакнати нејзини синови и ќерки.

Лексиконот е богато илустриран со голем број фотографии, шеми, карти, табели и слично, кои му овозможуваат на читателот и по визуелен пат да си ги збогатат сознанијата за одделни настани и личности од НОВ и револуцијата на Југославија.

Лексиконот претставува прва посебна публикација од ваков вид за НОВ и револуцијата на Југославија. Напишана на концизен начин и со енциклопедиски стил, дава можност на секој оној што има потреба и желба за тоа, за кратко време да се запознае со најбитните податоци и карактеристика за одделни настани и личности, кои директно или индиректно беа вклучени во НОВ и револуцијата на Југославија. Тој по својата содржина претставува солидна публикација, која многу корисно може да им служи на сите оние што сакаат да се запознаат или да ги обогатат своите сознанија за историјатот на Народноослободителната војна и социјалистичката револуција на Југославија, затоа со особено задоволство се препорачува.

М. Ј.

ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА ВО НОВ 1948 АРХИВ НА МАКЕДОНИЈА СКОПЈЕ 1981, СТР. LIV + 418

Во издание на Архивот на Македонија во рамките на серијата „Документи за историјата на македонскиот народ“ се појави пет-

тиот том на „Документите за учеството на македонскиот народ до егејскиот дел на Македонија во граѓанската војна во Грција

1948 година“ во превод и редакција на д-р Ристо Кирјазовска и Фани Буцкова-Мартинова.

Повеќе среќни околности, како што се гледа од редниот број на објавениот том, овозможува досега да се објават четири томови од оваа серија. Првиот го опфаќа периодот од 1943—45, вториот од 1945, третиот 1946, четвртиот 1947 и петтиот 1948 година. Според тоа опфатен е еден од најдраматичните периоди од најновата историја на македонскиот народ го Егејска Македонија.

Досега објавената документација, како што се вели од прва рака, без оглед на сите обиди да се премолчи или прикрие и фалсификува борбата на македонскиот народ за национално самоуправање, обединување и државно конституирање, ја открива пред непристрасниот читател сета вистина за величината и единството на борбата на македонскиот народ, заедно со другите прогресивни сили во Југославија и Грција, во текот на жестокиот судир со силите на фашизмот и неговите помагачи во времето на Втората светска војна. Познато е дека во оваа војна македонскиот народ од Вардарска Македонија под раководството на својата Партија, КПЈ и на Јосип Броз Тито, ја биеше својата битка не за признавање на неговото национално битие, тоа веќе беше признаено и прифатено од прогресивните сили во Југославија пред војната, туку за реализацијата на неговите компоненти — за изградувањето уште во текот на борбата на основите на идната македонска државна самостојност во рамките на една федерална самоуправни единица на

збратимените југословенски народи и народности.

За жал, треба да се признае, а тоа презентираниите документи во оваа и во претходните книги недвосмислено го откриваат, тоа не беше случај со македонскиот народ во Егејска Македонија. Иако, треба да се истакне КПЈ, која декларативно го прифаќаше постоењето на македонското национално малцинство во Грција, т.е. во Егејска Македонија, во текот на војната во праксата покажа прилично голема непостојаност. Во текот на војната од 1941—1944 година КПЈ практично го сопираше, го спречуваше изразувањето на националното самобитие на македонскиот народ и реализирањето на неговите стремежи. При тоа, не се работеше за прашања на обединувањето на македонскиот народ, нешто што беше длабоко проникнато во желбите на народот, туку за признавањето на неговото право на самоопределување и национална слобода во рамките на една демократска Грција што требаше да се определи во текот на самата револуција во форми што ги потврдуваа и гарантираа тоа право. Познато е дека ваквиот став на КПЈ се одрази во прилично резервирано однос на македонскиот народ спрема борбата на чие чело се наоѓаше КПЈ сè до 1943/44 година. Потоа особено во периодот на граѓанската војна, се одвиваше под доста драматични решените и меѓународните услови околности во зависност од внатрешни и особено од состојбите во меѓународното работничко движење.

Во презентираниот петти том се поместени 204 документи кои се однесуваат на периодот од 1

јануари до 30 декември 1948 година, т.е. на еден од најдраматичните периоди за судбината на демократската револуција во Грција и за борбата на македонскиот народ од Егејска Македонија за самоопределување и национална слобода, па и подалеку, во поглед на иднината на револуционерното движење на Балканот. Како што е познато, 1948 година беше објавена резолуцијата на Информбирото на некои комунистички партии од земјите на народните демократии, со што започна вчудовиденат акампања против КПЈ и ФНРЈ како држава. Таа кампања се одрази со сета своја трагичност во револуцијата на грчкиот и македонскиот народ во Грција. КПГ се определи за резолуцијата и наместо да се грижи за успехот на својата борба се вклучи во кампањата против КПЈ и СФРЈ, а со тоа го забрза крајот на својата борба. Ваквото определување на тогашното раководство на КПГ имаше извонредно трагични последици по борбата и иднината на македонскиот народ од Егејска Македонија и на грчките демократски сили. Сета драматичност на оваа по зло незаборавна година на еден или друг начин е одразена во тукушто објавениот петти том на документи за „Егејска Македонија во НОБ“.

Изворот на документите, како што се вели во предговорот се „главно извештаи од раководствата на НОФ, преписки меѓу раководството на НОФ и ЦК на КПГ, потоа прогласи, летоци, билтени, коминикеа и друго, низ кои партиското и фронтовското раководство се запознаваа со ситуацијата и активноста на НОФ, а маке-

донското и грчкото население, како и другите народности во Егејска Македонија, со настаните и сестраната активност на организацијата на НОФ, со воено политичката ситуација во Грција воопшто, а посебно во Егејска Македонија.

Презентирани се и документи од КПГ-ЕАМ и од други демократски партии и организации од десницата што исто така ја сликаат ситуацијата во земјата, (VIII)

Кога би се структурирале документите не по изворите туку по содржината, тогаш во нив би се открила една широка гама на животни проблеми што ги засегнувале актерите на времето. Постои бројна документација за теророт на грчките монархофашисти врз македонскиот народ и припадниците на прогресивните сили од грчкиот народ и другите националности што живеат во овој дел на земјата. Интерес побудуваат документите во кои се одразени напорите на КПГ масовно да го мобилизира македонскиот народ во борбата, потоа односот на македонскиот народ кон борбата, помошта што и ја дава, завојувањата што ги прави македонскиот народ во текот на борбата на планот на својата национална афирмација во создавањето на своите национално-политички и општествени организации во западна Македонија како: СНОФ, АФЖ, во организирањето на своите културни и просветни институции, отворањето на училиштата на македонски јазик, организирањето на конгреси на македонските политички и општествени организации како дел на револуционерниот организам итн.

Особен интерес предизвикуваат документите во кои доаѓа до израз шовинистичкиот однос на некои кадри во раководството на КПГ и револуцијата во поглед на националните придобивки на македонскиот народ во органите и организациите на револуцијата, на недовербата спрема македонските кадри, на распуштањето на македонските политички и општествени организации итн.

Денес, повеќе од триесет години по појавата на резолуцијата на ИБ, на примерот на грчката револуција и положбата на македонскиот народ во Егејска Македонија низ објавените документи може да се согледа сета „ојина бесмисленост и уште повеќе катастрофалните последици за македонското национално малцинство во Грција, за односите меѓу Грците и Македонците и за иднината на револуционерното движење под раководството на КПГ.

Не навлегувајќи во оваа прилика пошироко и подлабоко во смислата и содржината на објавените документи, сепак не можеме да не подвлечеме дека овој том како и досега објавените томови, во својата целина, на примерот на борбата на македонскиот народ во рамките на заедничката револуционерна борба во Грција под раководството на КПГ, нудат едно непобитно сознание и заклучок а имено дека декларациите колку и да се принципиелни, колку и радикални да се формулирани сами посебе не се доволни да ги обезбедат и да ги гарантираат правата на еден народ.

Степенот на избраните права е директна функција на спремнос-

та на народот сам да се бори и да се избори за своите права.

Заслужуваат внимание напорите на приредувачите на овој Зборник д-р Ристо Кирјазовски и Фани Ђуцкова. За да го направат што попрктичен за читателите. За побрза ориентација во содржината на поместените документи приредувачите, покрај краткиот предговор објавен на македонски и француски јазик, објавиле и кратка содржина на документите (XI-LIV стр.), исто така на македонски и на француски јазик. Кратката содржина е поделена во четири графи и тоа: реден број на документите, датум и место на издавањето на документите, вид на документот, од кого до кого е доставен и кратка содржина и страницата на која е објавен.

На крајот на Зборникот се дадени „Објаснување на употребените скратеници во текстот на документите“ (399—400), Регистар на лични имиња (401—410), и Регистар на географски имиња (411—418), при што за полесна ориентација прво се наведени старите словенски или турски имиња на селата, а потоа нивното сегашно преименување на грчки јазик.

Презентираните документи по јазикот на својот оригинал се на грчки и македонски јазик. Документите на грчки јазик приредувачите ги превеле на македонски јазик, а во поглед на документите на македонски јазик извршена е „делумна интервенција во ортографијата“. Тоа значи сочувана е оригиналната форма на документите на македонски јазик, поради што, заради своето дијалектно богатство, тие се од интерес и за лингвистичката наука.

Приредувачите Кирјазовски и Буцкова заслужуваат честитки за вложениот труд при подготвувањето на овој том за објавување. Во исто време такво честитање заслужува и Архивот на Македонија кој заедно со „Комисијата з а публикување на архивска граѓа“ прават сериозни напори во

расветлувањето на националното, економското, политичкото и културното минато на македонскиот народ и народностите што живеат во Македонија, преку објавувањето на разни серии на документи за историјата на македонскиот народ.

И. К.

Борис ТРЕНЕСКИ, ТИТО ЗА ИНФОРМИРАЊЕТО*

Во рамките на одбилжувањето на 40-годишнината на НОБ и социјалистичката револуција и во напорите што поцелосно да се осветил богато револуционерно дело и посебно придонесот на другарот Тито во развојот на средствата за јавното информирање во нашата земја, во издание на новинско-издавачката организација „Студентски збор“, во Скопје, излезе книгата на Борис Тренески под наслов „Борбените гласила на Револуцијата“. Тоа, всушност, е избор на Титовите написи и кажувања за местото, улогата и задачите на средствата за јавното информирање во нашето општество. На преку 270 страници се поместени сто (од вкупно 150 собрани) текстови на другарот Тито, разновидни по својата форма: написи, писма, телеграми (повеќето објавени интегрално), изводи од реферати, говори, интервјуа и слично.

Текстовите во книгата се подредени хронолошки и го носат белегот на своето време. Но тоа не ја намалува нејзината вред-

ност, а дава можности да се следат задачите, кои, во различни етапи на револуцијата, се поставуваат пред нејзините борбени гласила. Од самиот избор може да се види дека другарот Тито зборува за информирањето, за неговата улога во подготовките на револуцијата, во Народноослободителната борба и повоената изградба на земјата. Тие негови укажувања и насоки се во една интегрална целина за поттикнување на револуционерната акција на работничката класа и на нејзината авангарда. Тоа може јасно да се види и од неговата прва (до сега позната) статија за информирањето, напишана во 1927 година во Загреб. Уште тогаш Тито пишува дека „печатот е едно од најсилните средства во работничкото движење за просветување и оспособување на пролетерите за борба против капиталистичката класа“.

Титовото интересирање и укажување за местото и улогата на печатот, меѓутоа, особено доаѓа до израз во непосредните подготовки,

* Борис Тренески: Борбените гласила на Револуцијата — Титови кажувања за улогата, местото и задачите на средствата за јавно информирање, НИО „Студентски збор“, Скопје 1981.